

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

НАСТАВНО И НАУЧНО – УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет:

Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Слађане Лазаревић

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-997/2-8.3 од 27.06.2022. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Слађане Лазаревић, под насловом:

ИНТЕГРАЛНО ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И ЗАШТИТА ФОРТИФИКАЦИЈСКОГ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА ПРИОБАЛНОГ ПОДРУЧЈА ЦРНЕ ГОРЕ СА АСПЕКТА АДАПТАЦИЈЕ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1 Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња је школске 2015/2016. године уписала студијски програм Докторских студија Архитектура на Универзитету у Београду – Архитектонском Факултету.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18 и 126/21), а у вези са чланом 28. и чланом 29. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 06. септембра 2021. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 13. септембра 2020. године, донело одлуку број 01-1252/2-13.4 којом је образована Комисија за оцену подобности теме и кандидаткиње Слађане Лазаревић, мастер инжењера архитектуре, за израду докторске дисертације и научне заснованости теме „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“ у следећем саставу:

- др Владимир Мако, члан Комисије
редовни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Ана Никезић, члан Комисије
ванредни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Илија Лалошевић члан Комисије
редовни професор, Архитектонског факултета Универзитета Црна Гора

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18 и 126/21), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 02. новембра 2021. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 29. новембра 2021. године, донело одлуку број 01-2011/2-5.3 да се Слађани Лазаревић, мастер инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“ и да се за ментора именује проф. др Владан Ђокић.

Именованој је на лични захтев одобрен статус мировања Одлуком број 03-25/18.2 од 25.09.2019. године у школској 2018/2019. години.

Маја 2022. године, завршену докторску дисертацију кандидаткиња је, уз сагласност ментора, предала на Веће докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ”, бр. 129/22- пречишћен текст), чланом 34. Правилника о докторским студијама Универзитета у Београду – Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 20. јуна 2022. године, Наставно и научно - уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 27. јуна 2022. године, донело одлуку број 01-997/2-8.3 да се образује Комисија за оцену и одбрану Докторске дисертације кандидаткиње Слађане Лазаревић, под насловом „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“, чији је ментор др Владан Ђокић, редовни професор Архитектонског факултета, у следећем саставу:

- др Ана Никезић, председник Комисије
ванредни професор, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет,
- др Владимир Мако, члан Комисије
редовни професор, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет,
- др Марко Николић, члан Комисије
доцент, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет и
- др Илија Лалошевић, члан Комисије
редовни професор, Универзитет Црне Горе – Архитектонског факултета

1.2. Научна област дисертације

Предложена тема докторске дисертације припада научној области архитектуре и урбанизма за коју је на Универзитету у Београду матичан Архитектонски факултет.

У предложеном истраживању, које се кроз ужу научну област просторно планирање бави заштитом градитељског наслеђа у околностима адаптације на климатске промене, а које заузимају све значајнију позицију у истраживањима која се баве просторним развојем, како ужих, тако и ширих подручја, препознају се два истраживачка проблема. Први истраживачки проблем (п1) односи се на неадекватну заштиту и ревитализацију градитељског наслеђа, те проналажење новог методолошког приступа у савременим

околностима адаптације на климатске промене. Други истраживачки проблем (п2) тиче се начина препознавања параметара одрживог развоја којима ће се постићи прилагодљива поновна употреба градитељског наслеђа у савременим околностима адаптације на климатске промене.

Препознати проблеми истраживања у фокусу су савремених промишљања у области просторног планирања, као и у области заштите градитељског наслеђа, те осликавају предмет истраживања у савременим околностима интегралног сагледавања планерске праксе.

Теоријска основа истраживања осликава мултидисциплинарни карактер истраживања из више области које су темељно обрађене у докторској дисертацији. Јасно су повезане области савремене заштите и ревитализације фортификацијског наслеђа и област адаптације на климатске промене и њихова релација као допринос дефинисања интегралног просторног планирања. Успостављајући односе претходно обрађених теоријских основа кандидаткиња успоставља ред те прецизно позиционира предмет рада у област заштите градитељског наслеђа са фокусом на фортификацијску архитектуру приобалног појаса, те утврђује начин посматрања кроз адаптацију на климатске промене. На основу претходно реченог издвајају се уже области просторно планирање и заштита градитељског наслеђа.

Ментор предметне дисертације је др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета. Списак радова који квалификују проф. др Владана Ђокића за ментора докторске дисертације:

1. **Ђокић, V.**, Milovanović, A. and Ristić Trajković, J. (2020). The Textuality of the Modernist Rural Landscape: Belgrade Agricultural Combine (PKB) as a Driver of the Urban Development of Third Belgrade. *LAND*, 9(11), 452.

2. **Ђокић, V.**, Ristić Trajković, J., Furundžić, D., Krstić, V. and Stojiljković, D. (2018). Urban garden as lived space: informal gardening practices and dwelling culture in socialist and post-socialist Belgrade. *Urban Forestry & Urban Greening*, 30(2018), 247-259.

<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.05.014>

3. Simić, I., Stupar, A., and **Ђокић, V.** (2017). Building the green infrastructure of Belgrade: the importance of community greening. *Sustainability*, 9(7), 1183.

<http://dx.doi.org/10.3390/su9071183>

4. Gučević, J., Milićević, D., Vasović, O. and Đokić, V. (2016). Creation of land fund for the purpose of land management in the Republic of Serbia. *Survey Review*, 48(346), 31-39.

<https://doi.org/10.1080/00396265.2015.1097586>

5. Đokić, V., Ristić Trajković, J., and Krstić, V. (2016). An environmental critique: impact of socialist ideology on the ecological and cultural sensitivity of Belgrade's large-scale residential settlements. *Sustainability*, 8(9), 914. <https://doi.org/10.3390/su8090914>

1.3. Биографски подаци о кандидату

Слађана Лазаревић (1983) завршила је интегрисане дипломске академске и постдипломске академске - мастер студије према студијском програму Архитектура и урбанизам (2008), на Архитектонском факултету, Универзитета у Новом Саду. Мастер рад из научне области архитектуре и урбанизма, на тему „Урбанистичка студија потенцијала морске обале са аспекта биоклиматског пројектовања”, одбранила је са највишом оценом (десет) у априлу 2008. године, и са просеком 9,80 на мастер студијском програму.

Кандидаткиња, након више година професионалног рада и истраживања на пољу урбанистичког планирања и пројектовања, уписује докторске академске студије на Универзитету у Београду, Архитектонском факултету (УБ-АФ).

Поседује богато радно искуство које је стечено током практичног рада на пословима урбанистичког пројектовања и просторног планирања у Општини Бар (2008-2015), али и широко истраживачко искуство кроз вођење капиталних инвестиционих и развојних пројеката у Црној Гори током рада у канцеларији Уједињених нација Програма за развој (УНДП) за коју ради од 2015. године. Искуство је стицала и кроз рад на научно-истраживачким ЕУ пројектима као експерт за припрему и имплементацију ЕУ пројеката (инструмента за предприступну подршку – IPA), те кроз рад у настави као сарадник на Архитектонском факултета у Подгорици, где је учествовала и у припреми три истраживачка пројекта (2018-2021). Кандидаткиња је у периоду од 2011. до 2021. године руководила укупно осам међународних развојних и научно-истраживачких пројеката вредности преко 20 милиона еура.

Слађана Лазаревић има укупно 15 објављених научних доприноса доминантно у конференцијским зборницима (М32) и часописима међународног и националног значаја (М24-М21), укључујући и две монографије националног значаја (М42) у којима се потписује као коаутор, те припрему и жирирање иновативних међународних конкурса (М106-103), док се посебно издвајају резултати публиковани у научним часописима индексираних у оквиру СЦИ/ССЦИ листа од чега је један рад највише М21 категорије као први аутор.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1 Садржај дисертације

Дисертација под насловом „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“ има укупно 280 страна. Основни текст дисертације је подељен у 3 дела, односно 5 глава, и укупно 40 поглавља и потпоглавља, и броји 238 страна. У дисертацији је коришћено 128 референци (библиографских јединица) које су наведене након основног текста на 10 страна. Листу референци чини 90 референци основне литературе и чланака у научним часописима, чланака у периодичним издањима у области архитектуре и урбанизма (периодике, билтени), зборника стручних и научно-истраживачких скупова, специјална издања часописа, и три докторске дисертације, затим 10 референци секундарних извора, прописа и архивске грађе и укупно 26 интернет извора. Испред основног текста дисертације налази се резиме на српском и енглеском језику и детаљан садржај. Након основног текста налази се Прилог докторату (Приказ стања, типолошко-морфолошких карактеристика, просторних одредница и презентација карактеристичних примера фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе) који садржи 5 прилога табела са графичким приказима карактеристичних примера фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе на укупно 34 странице А3 формата. У завршном делу дисертације налази се списак илустрација (укупно 71), графичких приказа (укупно 10 графикона), затим прилога и табела (укупно 52 табеле) и Појмовник као посебан прилог дисертацији, те на крају и биографија аутора и пратеће изјаве. Дисертација садржи 81 илустрацију и графички прилог и 52 табеле. Појмовник је тематски подељен на две области:

(1) Просторно планирање и адаптација на климатске промене и (2) Историја и теорија архитектуре и обнова градитељског наслеђа.

У наставку текста је дат садржај дисертације.

САДРЖАЈ

I УВОД

- 1.1. Дефинисање проблема и предмета истраживања
- 1.2. Образложење избора предмета и теме истраживања
- 1.3. Циљ и задаци истраживања
- 1.4. Научне хипотезе
- 1.5. Научне методе истраживања
- 1.6. Значај теме истраживања у научном, методолошком и друштвеном погледу
- 1.7. Критички приказ досадашњих истраживања и извора
- 1.8. Објашњење структуре истраживања

II ИНТЕГРАЛНО ОДРЖИВО ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ СА АСПЕКТА АДАПТАЦИЈЕ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

- 2.1. Правни оквир Европске уније и Црне Горе за одрживо просторно планирање и адаптацију градова на климатске промене
 - 2.1.1. Нова урбана агенда и циљ 11. Агенде за одрживи развој до 2030. године
 - 2.1.2. Европски зелени договор и Европски закон о клими
 - 2.1.3. Протокол о интегралном управљању приобалним подручјем Средоземља
 - 2.1.4. Националне стратегије у области климатских промена и одрживог развоја Црне Горе до 2030. године
- 2.2. Утицај климатских промена на просторно планирање Црне Горе
 - 2.2.1. Рањивост Црне Горе на климатске промене
 - 2.2.2. (Не)одрживост просторног планирања Црне Горе до 2020. године са аспекта адаптације на климатске промене
 - 2.2.3. Биоклиматски аспекти просторног планирања и пројектовања
 - 2.2.4. Концепт урбане регенерације и просторно планирање са аспекта адаптације на климатске промене

III УРБАНА ГЕНЕЗА И ЗАШТИТА ФОРТИФИКАЦИЈСКОГ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА ПРИОБАЛНОГ ПОДРУЧЈА ЦРНЕ ГОРЕ

3.1. Историјски преглед развоја утврђених градова

3.1.1. Формирање фортификацијског система Боке которске

3.1.1.1. Најстарији утврђени град данашње Боке которске – Рисан

3.1.1.2. Утврђени град Котор

3.1.1.3. Утврђени град Херцег Нови

3.1.2. Утврђени град Будва

3.1.3. Утврђени град Стари Бар

3.1.4. Утврђени град Улцињ

3.2. Правни оквир Европске уније за заштиту и ревитализацију градитељског наслеђа

3.2.1. Међународне организације у области заштите градитељског наслеђа

3.2.2. Преглед најзначајнијих савремених повеља и препорука у области заштите фортификацијског градитељског наслеђа

3.3. Правни оквир Црне Горе за заштиту и ревитализацију градитељског наслеђа

3.3.1. Заштита и ревитализација градитељског наслеђа до 1979. године

3.3.2. Заштита и ревитализација градитељског наслеђа након 1979. године

3.3.3. Питање очувања интегритета и аутентичности – интегрална заштита градитељског наслеђа и културног предела

IV ЗАШТИТА И ПРИЛАГОДЉИВА УПОТРЕБА ФОРТИФИКАЦИЈСКОГ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА У САВРЕМЕНОМ КОНТЕКСТУ ОДРЖИВОГ ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА И АДАПТАЦИЈЕ НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ

4.1. Приказ стања, заштите и презентације карактеристичних примера фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе

4.2. Фортификацијско градитељско наслеђе Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене

4.2.1. Типолошко – морфолошке карактеристике фортификацијског градитељског наслеђа

4.2.2. Саобраћајна повезаност фортификацијског система обалног подручја Црне Горе и одржива урбана мобилност

4.2.3. Утицај препознатих климатских параметара и параметара одрживог развоја на фортификацијско градитељско наслеђе

4.3. Препоруке за унапређење стања и савремену ревитализацију фортификацијског градитељског наслеђа са аспекта адаптације на климатске промене

V ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И РЕЗУЛТАТИ УПОРЕДНОГ ИСТРАЖИВАЊА

5.1. Закључци и препоруке

5.2. Правци даљег истраживања и отворена питања

ПРИЛОГ - Приказ стања, типолошко/морфолошких карактеристика, просторних одредница и презентације карактеристичних примера фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

ПОЈМОВНИК

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Структура докторске дисертације обухвата сва поглавља у складу са начином писања садржаја научног дела. Пре уводног дела дат је *Резиме* докторске дисертације на српском и енглеском језику и *Коришћене скраћенице*, на српском и енглеском језику.

Прво поглавље је (1) *Увод*, у оквиру којег је објашњен предмет истраживања, циљеви и задаци, затим значај теме истраживања у научном, методолошком и друштвеном погледу, као и критички приказ досадашњих истраживања и извора.

Друго и треће поглавље се састоји из две целине: (2) *Интегрално одрживо просторно планирање са аспекта адаптације на климатске промене* и (3) *Урбана генеза и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног појаса Црне Горе* и кључна су за разумевање проблема и предмета истраживања. Представљено је кроз детаљан преглед теоријског оквира, важећег правног оквира, уз разматрања друштвено-економских и историјских околности настанка фортификацијског система приобалног подручја Црне Горе, са нагласком на аутентичност и културну вредност овог дела градитељског наслеђа.

У оквиру ових поглавља, дефинисана су потпоглавља тако да се кроз примену основних примењених научних метода обраде све тематске области овог рада: *интегрално одрживо просторно планирање, адаптација на климатске промене, урбана генеза и заштита фортификацијског градитељског наслеђа*.

Четврто поглавље је (4) *Заштита и прилагодљива употреба фортификацијског градитељског наслеђа у савременом контексту одрживог просторног планирања и адаптације на климатске промене*. Ово поглавље кључно је за систематизацију резултата истраживања. У оквиру овог поглавља, а на основу претходно дефинисана два нивоа критеријума за одабир локалитета, дат је приказ стања, заштите и потенцијала за прилагодљиву употребу фортификацијског градитељског наслеђа са аспекта адаптације на климатске промене. У оквиру овог поглавља се синтезом резултата свих теоријских, теренских и осталих истраживања дошло до јаснијег дефинисања елемената за формирање методолошког и систематског приступа за заштиту фортификацијског градитељског наслеђа кроз концепт урбане регенерације са аспекта адаптације на климатске промене.

У оквиру **петог поглавља** (5) *Закључна разматрања и резултати упоредног истраживања*, изнета је потврда о научној оправданости рада, постављеним хипотезама и основним закључцима, али су дати и јасни правци даљег истраживања и изнета отворена питања.

Након закључних разматрања следи *Прилог* докторату - Приказ карактеристичних примера фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе, као и поглавља везана за *Библиографску грађу*: Извори и литература, Списак илустрација и Појмовник. Ово последње поглавље представља посебан допринос научног рада који ће користити студентима и младим истраживачима у јаснијем разумевању појмова савремених архитектонско-урбанистичких теорија из ужих области истраживања: савремена обнова градитељског наслеђа, интегрално просторно планирање, урбана регенерација, одрживи развој и адаптација на климатске промене.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост се огледа у укључивању аспекта адаптације на климатске промене у промишљање заштите градитељског наслеђа и његове прилагодљиве употребе у оквир интегралног просторног планирања.

Основу истраживања поред кључног поглавља везаног за сагледавање урбане генезе градова на простору јадранске обале који улази у састав данашње Црне Горе, представља и препознавање климатских параметара који утичу на девастацију градитељског наслеђа, али и оних који имају позитиван утицај на савремену заштиту и ревитализацију фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе, што ће у научном смислу омогућити формирање адекватног и савременог приступа интегралном просторном планирању.

С обзиром да не постоје до сада објављена детаљна научна истраживања утицаја климатских промена на градитељско наслеђе приобалног подручја Црне Горе, оригиналност дисертације огледа се у предложеном методолошком приступу анализе утицаја климатских фактора на фортификацијско градитељско наслеђе. Посматрани тип градитељског наслеђа истражен је систематски на читавом приобалном подручја Црне Горе, те су препознате заједничке карактеристике и посебности типа, значајне како за подручје Црне Горе, тако и за шире подручје Јадрана.

Посебно се истиче иновативност у методолошком приступу мапирању и анализи фортификацијског градитељског наслеђа, које до сада није обрађено са аспекта урбане генезе, кроз оквир просторног планирања, уз посебан осврт на потенцијале овог вредног ресурса Црне Горе у контексту адаптације на климатске промене.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Како је ово истраживање имало за циљ отварање теме која до сада није била предмет целовитих и систематских истраживања, био је неопходан систематичан, сврсисходан и детаљан критички приказ досадашњих истраживања из више области: историја и развој

градова и заштита и обнова градитељског наслеђа, у склопу теоријског оквира урбане генезе градова; критички приказ теоријског оквира за одрживо просторно планирање, интегрално планирање и урбану регенерацију, али и анализа међународног и домаћег легислативног оквира за заштиту градитељског наслеђа као и посебна критичка анализа релевантних извора из области климатских промена и одрживог развоја.

На основу претходног, кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила релевантну литературу, примарне и секундарне изворе из три тематске области: (1) Урбана генеза и заштита градитељског наслеђа, (2) Интегрално одрживо просторно планирање и (3) Адаптација на климатске промене.

(1) За област Урбане генезе и заштите градитељског наслеђа доминантно је коришћена референтна литература из области историје и теорије архитектуре и урбанизма, као и из заштите градитељског наслеђа. Издвајају се следећи наслови:

- a. Besić, Z. M., Ćirković, S., Stanojević, G., Vasić, M., Marković, S. i Palivanski, P. (1967). *Istorija Crne Gore*. Titograd: Redakcija za istoriju Crne Gore.
- b. Lalošević, I. (2016b). *Fortifikacijska arhitektura Boke Kotorske venecijanskog perioda: (XV-XVIII vijek)*. Podgorica: Univerzitet Crne Gore
- c. Mijović, P. i Kovačević, M. (1975). *Gradovi i utvrđenja u Crnoj Gori*. Beograd: Arheološki institut.
- d. Николић, М. (2014). *Примена принципа заштите и презентације градитељског наслеђа на средњовековним утврђеним градовима у Србији*. (Докторска дисертација). Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду.
- e. Pavićević, R. R. (2012). *Werk – austrougarske tvrđave u Crnoj Gori*. Podgorica: Pobjeda.
- f. Вученовић, С. (1988). *Истраживања и заштита Старог града у Херцег Новом. Бокац: зборник радова из науке, културе и умјетности*

(2) За област Интегралног одрживог просторног планирања коришћени су референтна литература из области планирања и урбане регенерације, као и извори из важеће планске документације за обално подручје Црне Горе. Издвајају се следећи наслови:

- a. Мијовић, П. (1975). Урбани развој Црне Горе у античко доба. У П. Мијовић и М. Ковачевић, Градови и утврђења у Црној Гори. Београд; Улцињ: Археолошки институт; Музеј Улцињ.
- b. Vlada Crne Gore, Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2018). Prostorni plan posebne namjene za Obalno područje Crne Gore, Podgorica <http://www.planovidozvole.mrt.gov.me/LAMP/PlanningDocument?m=BD>
- c. Službeni list SRCG. (1969). Regionalni prostorni plan Južnog Jadrana. Podgorica: Sl. list SRCG, br. 18/69.
- d. The Urban Agenda for the EU in action <https://www.urban-agenda.eu/>
- e. UN (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.

(3) За област адаптације на климатске промене коришћене су кровни документи и стратегије за адаптацију на климатске промене на Европском нивоу, као и оквирни пакет за климатске промене Европске уније до 2050. године. На националном нивоу то су стратегија одрживог развоја до 2030. године и извештаји о климатским променама. Издвајају се следећи извори:

- a. Vlada Crne Gore, Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2016). Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine, Podgorica <https://wapi.gov.me/download-preview/67dc487e-097d-41d2-8fd5-7827a19a1f5a?version=1.0>
- b. Đokić, V. i Lazović, Z. (Ur.). (2011-2014). Uticaj klimatskih promena na planiranje i projektovanje. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet
- c. European Green Deal https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- d. UNEP/MAP (2017). *Regional Climate Change Adaptation Framework for the Mediterranean Marine and Coastal Areas*. Athens: UN Environment/MAP.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Методологија истраживања је двојака. Теоријско истраживање је у области одрживог просторног планирања и адаптације на климатске промене, са једне стране, и у оквиру теорије историје и теорије архитектуре и урбанизма, са друге стране. Практично истраживање је спроведено кроз вишеструку упоредну анализу одабраних примера фортификационе архитектуре. Комбиновањем ова два приступа обезбеђено је да предмет истраживања буде сагледан како из перспективе теоријских извора, тако и из перспективе конкретних, видљивих анализа студија случаја. Оваквим приступом су се резултати међусобно допуњавали, филтрирајући резултате кључне за заштиту градитељског наслеђа у процесу интегралног просторног планирања.

На теоретском нивоу, кроз анализу садржаја релевантне литературе размотрене су друштвене, естетичке, техничке, урбанистичке, семиотичке и културолошке основе развоја градитељства и урбане генезе градова који су предмет истраживања. Кроз преглед и исцрпну анализу литературе и коришћењем описаног метода студије случаја, обухваћени су сви кључни аспекти главног истраживачког питања на основу којих су се дефинисали критеријуми за даље истраживање на терену.

На практичном нивоу, а с обзиром на то да су у ужи фокус истраживања укључени одабрани микроклиматски локалитети фортификационе архитектуре приобалног подручја данашње Црне Горе, коришћена је метода вишеструке анализе примера. Заштита културних добара регулационог просторног плана обалног подручја у Црној Гори, била је основа за анализу постојеће заштите фортификационе архитектуре и њихове корелације са утврђеним градовима, као пример комплексног процеса обезбеђења услова за интегралну заштиту наслеђа. Прикупљени су подаци о стању фортификационих карактеристичних примера и теренским истраживањима је евидентирано стања очуваности анализираних објеката. На основу резултата дефинисаног истраживачког поступка изнети су закључци и потенцијали прилагодљиве поновне употребе селектованих девастираних фортификационих архитектонских објеката и заштите бафер зона јадранског обалног подручја данашње Црне Горе.

Теренска опсервација и анализа односила су се и на детаљна визуелна архитектонско-урбанистичка снимања одабраних локација, укључујући коришћење фотографско-дронског

ласерског снимања, геодетског снимања и анализе инфраструктурне опремљености локалитета, како би се могли укрстити различити параметри потребни за што веродостојније представљање могућности одрживе валоризације фортификацијске архитектуре са аспекта адаптације на климатске промене.

Након спроведених архивских и теренских истраживања, приступило се аналитичкој фази сакупљеног материјала, компарацији са одговарајућим али различитим областима и на крају синтези резултата истраживања и изношењу закључака и предлога за даља истраживања.

Предложене научне методе истраживања су оцењене као иновативне и одговарајуће у односу на хипотезе као и образложени проблем и предмет истраживања, а објашњена структура рада даје јасан увид у планирано истраживање.

3.4. Применљивост остварених резултата

Истраживања су допринела јаснијем разумевању и укључењу важног културног ресурса, фортификацијске архитектуре у процес интегралног планирања, а кроз препоруке за њихову заштиту и ревитализацију кроз адаптивну употребу. С тим у вези, примењивост резултата истраживања остварена је на плану теорије и праксе.

Примена резултата могућа је у оквиру следећих научних поља: заштита и валоризација градитељског наслеђа, урбанистичко и просторно планирање и пројектовање, одрживи просторни развој, стратегије адаптације на климатске промене, на националном, али и регионалном нивоу.

На теоретском плану, спроведена је систематизација и дефинисане су препоруке за валоризацију фортификацијског градитељског наслеђа у приобалном подручју Црне Горе. Посебно се наглашава савремена примена нових теоријских оквира у припреми будућих стратегија адаптације на климатске промене у заштити градитељског наслеђа и интегралном просторном планирању.

Како на једном месту није било могуће сабрати све стручне изразе и појмове који дефинишу предмет и околности истраживања, на основу упоредне анализе извора и релеватне литературе дошло се до формирања систематичног појмовника који је укључио све три

тематске области у оквиру два посебна дела, и то део који се односи на Просторно планирање и адаптацију на климатске промене и други који се односи на Историју и теорију архитектуре и обнову градитељског наслеђа.

На практичном плану, посебно се издваја темељно мапирање и бележење градитељског наслеђа фортификација приобалног подручја, на једном месту, на основу доступних релевантних извора и уз теренска истраживања, експертску опсервацију и снимања, те међусобно усклађивање података из различитих извора, што се може сматрати једним од практичних доприноса као својеврсан атлас фортификацијске архитектуре приобалног појаса Црне Горе.

Планска пракса оснажена је и обogaћена аспектом адаптације на климатске промене чиме се интегрално просторно планирање приближило препорукама одрживог развоја.

Очекује се да ће примену резултата истраживања представљених у овој докторској дисертацији имати не само стручна јавност из области архитектуре и урбанизма, историје и теорије архитектуре, антропологије и археологије, економије и други у даљим истраживањима у различитим научним областима, већ ће резултати у многоме олакшати стратешке потезе доносиоцима одлуке Црне Горе, у процесу одрживог просторног планирања за период до 2040. године и заштите градитељског наслеђа у контексту појачаних климатских промена.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација, „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“ Слађане Лазаревић, показује да кандидаткиња поседује способност за самостални научно-истраживачки рад на високом академском нивоу и стандарду. Кандидаткиња је на основу адекватно дефинисане теме, предмета и проблема истраживања развила специфичан методолошки поступак и истраживачку стратегију који су омогућили проверу постављених научних хипотеза и њихову верификацију. У току процеса израде рада, кандидаткиња је демонстрирала потребну вештину владања различитим методама научног истраживања и повезивања знања, како из области одрживог просторног планирања и адаптације на

климатске промене, те теорије и историје архитектуре и заштите градитељског наслеђа, тако и из тангетних дисциплинарних области. На основу критичког прегледа и систематизације кључних концепата, као и на основу доследно спроведене систематичне анализе литературе, кандидаткиња је поставила одговарајући теоријски оквир истраживања на основу кога је доследно спроведена постављена истраживачка стратегија. Тиме је кандидаткиња показала способност да свеобухватно успостави концепт истраживања, примени, обради и систематизује добијена сазнања и интерпретацијом резултата изведе релевантне научне закључке у оквиру изабране теме. Радом на дисертацији, кандидаткиња је показала да поседује специфична знања из наведених научних области, способност препознавања релевантног проблема, демонстрирала је вештину примене адекватне научне методологије и интерпретацију добијених сазнања у циљу извођења релевантних закључака. Како истраживање повезује архитектонску и урбанистичку праксу у области заштите градитељског наслеђа, то је кандидат оспособљен за самостална истраживања мултидисциплинарног приступа са посебним акцентом на област адаптације на климатске промене. На основу увида у целокупан рад који је изложен у докторској дисертацији, као и на основу научно-истраживачких резултата, Комисија закључује да кандидаткиња Слађана Лазаревић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад и да ће на тај начин допринети развоју савремене теорије и праксе у образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам, уже научне области заштита и валоризација градитељског наслеђа, урбанистичко и просторно планирање и пројектовање и адаптације на климатске промене.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Основни научни доприноси које је кандидаткиња остварила су, како у домену оригиналног методолошког оквира, тако и у домену интердисциплинарности самог истраживања. Предложена тема рада од великог је значаја за теорију архитектуре и урбанизма. Мултидисциплинарни карактер самог истраживања захтевао је укључивање више тематских области што је научно оправдано због непостојања адекватних систематских истраживања на предложеној тему докторске дисертације. Узевши у обзир ургентност деловања у пракси на пољу интегралног приступа заштити природне и културне баштине,

њене ревитализације и валоризације и јаснијег третмана приликом доношења просторно планске документације, укључени аспекти адаптације на климатске промене постају горућа тема свих стратешких планирања и урбане регенерације градова, те неодвојиви део интегралног просторног планирања.

У методолошком смислу, а на основу мултидисциплинарног карактера истраживања, детерминисана методологија приступа интегралној заштити даје вишеструки и мултисекторски допринос поновној прилагодљивој употреби градитељског наслеђа Црне Горе али и целог источног Јадрана, па и Медитерана чија су обална подручја посебно погођена утицајама климатских промена.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

На основу анализе резултата истраживања представљених у докторској дисертацији, Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је кандидаткиња Слађана Лазаревић, маг.инж.арх., својим претходним научно-истраживачким и стручно-уметничким радом у области архитектуре и урбанизма, као и кроз израду докторске дисертације показала да познаје подручје истраживања и релевантну литературу.

Чланови Комисије закључили су да је докторска дисертација, по предмету истраживања, постављеним хипотезама и добијеним резултатима, научно утемељена и заснована на релевантном теоријском приступу, и да у том облику до сада није била предмет научног истраживања у Србији али ни у Црној Гори.

Овом докторском дисертацијом је урађена интерпретација, синтеза и систематизација комплетног опуса историје и теорије архитектуре и урбанизма Црне Горе уз анализу релевантних извора, са критичким освртом на тренутну ситуацију везану за заштиту и презентацију градитељског наслеђа Црне Горе, са посебним фокусом на фортификацијску архитектуру, што до сада није био предмет свеобухватних анализа бројних аутора који су се бавили историјом и теоријом архитектуре Црне Горе.

Истраживање је реализовано у фазама и резултат је дугогодишњег теоријског и практичног истраживања како кроз релевантне документе, тако и на терену. Знања из других области

коришћена су у мери која је потребна да би се подржали специфични захтеви предложене теме и омогућило систематично повезивање више тематских области.

Систематизацијом резултата истраживање је потврдило да:

- постоји веза типолошко – морфолошких карактеристика одабраних локалитета са климатским параметрима, те ће они као такви у процесу савремене заштите фортификацијског градитељско наслеђа допринети адаптацији на климатске промене;
- адаптација на климатске промене у процесу савремене заштите фортификацијског градитељског наслеђа доприноси одрживој употреби кроз адаптивну намену;
- да фортификацијско градитељско наслеђе није адекватно третирано кроз планску документацију и стратегије адаптације на климатске промене, и да је неопходна израда стратегија заштите градитељског наслеђа и адаптације на климатске промене пре усвајања вишегодишњих просторно планских докумената ради постизања критеријума интегралне заштите градитељског и природног наслеђа.

4.3. Верификација научних доприноса

Слађана Лазаревић има укупно 15 објављених научних доприноса доминантно у конференцијским зборницима (M32) и часописима међународног и националног значаја (M24-M21), укључујући и две монографије националног значаја (M42) у којима се потписује као коаутор, те припрему и жирирање иновативних међународних конкурса (M106-103), док се посебно издвајају резултати публиковани у научним часописима индексираних у оквиру СЦИ/ССЦИ листа од чега је један рад највише M21 категорије као први аутор.

Списак радова кандидата

Врхунски међународни часопис (M21)

Lazarević, Slađana, Dražen Arbutina, and Svetislav G. Popović. (2022.) *The Role of the Archaeological Heritage Sites in the Process of Urban Regeneration of UNESCO's Cities—Boka Bay Case Study*. Sustainability 14, no. 3: 1566. <https://doi.org/10.3390/su14031566>

Национални часопис међународног значаја (M24)

Popović, S. G. and **Lazarević, S.** (2021). *Skadar lake cultural landscape and architectural heritage*. Agriculture and Forestry, 67(1), 29–43.

S. Lazarević, and Janjušević, J. (2016). *Are Investments in Sustainable Transportation in the Tourism Sector Economically Justified*. Journal of US-China Public Administration, 13(7), 472-482.

Предавање по позиву са међународног скупа (M32):

Perović, K. S. and **Lazarevic, S.** (2021). *Cooperative Green Building Education at the Faculty of Architecture, University of Montenegro as SDG driver*, ICSD NY, US

Popovic, S. G. and **Lazarevic, S.** and Parsipour, H. (2020). *The House on the Lake Skadar, Montenegro*. In GEA Conference: Book of proceedings, pp. 210.

Lazarevic, S. (2019). *Creative hubs as key driver for sustainable revalorization of cultural heritage in Montenegro (Case studies: Spanjola Fortress in Herceg Novi, Former Prison building in Kotor, Jusovaca in Podgorica and Old Palace in Old town of Bar)*, IFAU2019 Paper Proceedings Book, pp. 848-845.

S. Lazarevic, and Popovic, S. (2017). *Investments in Sustainable Transport as a Green Economy Driver -Case Study Boka Bay*. International Scientific Conference Sustainable Growth in Small Open Economies, Conference Book Proceeding.

Cipriano, X. and **Lazarevic, S.** (2014). *Methodology for development of implementation of urban plans for energy efficiency improvement of existing buildings*. World Sustainable Building Congress 2014, Barcelona, Spain.

Монографија националног значаја (M42)

Lazarevic, S. and Ponomarev, N. (2021). *Fortress Španjola – Creative Industries and Cultural Heritage*, Monography of national importance. (ISBN 978-9940-614-41-6, COBISS.CG-ID 16572676)

Popovic, M., Tselenti, N. and **Lazarevic, S.** (2017). *Polycentric Sustainable urban mobility plan for Boka Bay and Cetinje 2016–2020*. Monograph of national importance. (ISBN 978-9940-614-22-5, COBISS.CG-ID32662544)

Студија, експертиза (M103)

Lalosevic, I. and **Lazarevic, S.** (2018). *Venetian Works of Defence between the 16th and 17th Centuries: Stato Da Terra - Western Stato Da Mar (Proposal for a Minor Boundary Modification)*, UNDP.

Peters, C., Cipriano, X. and **Lazarevic, S.** (2014). *Rulebook on energy revitalisation of building through integrated urban planning*. MARIE Conference proceedings, Spain.

Жирирање конкурса (M106)

Међународни архитектонско – урбанистички конкурс за иновативно архитектонско урбанистичко решење ревалоризације тврђаве Шпањоле у Херцег Новом (2020). Члан жирија UNDP конкурса расписаног у складу са правилником међународних организација за област архитектуре, урбанизма и дизајна.

Међународни архитектонско – урбанистички конкурс за иновативно архитектонско урбанистичко решење адаптације и пренамене бившег војног комплекса *Церово* у Бијелом Пољу, са циљем успостављања креативног хаба (2020). Члан жирија UNDP конкурса расписаног у складу са правилником међународних организација за област архитектуре, урбанизма и дизајна.

Конкурс за савремену уметничку инсталацију у јавном простору у Подгорици (2019). Члан жирија UNDP конкурса расписаног у складу са правилником међународних организација за област архитектуре, урбанизма и дизајна.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу предлога и анализе дисертације кандидаткиње Слађана Лазаревић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, да испуњава научне критеријуме и пружа допринос научној области Архитектура и урбанизам, односно ужим научним областима историја и теорија архитектуре и урбанизма, заштита и валоризација градитељског наслеђа, урбанистичко и просторно планирање и пројектовање и адаптације на климатске промене.

Комисија констатује да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Утврђује се да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости добијених резултата на даља истраживања и праксу. На основу искуства које је кандидаткиња стекла током истраживања теме, Комисија закључује да кандидаткиња може самостално да се бави областима градитељског наслеђа и просторног планирања те да стручно може покрити – знање и вештина промишљања адаптације на климатске промене у контексту савременог одрживог просторног планирања.

На основу свеобухватности у изради докторске дисертације и научно-истраживачког искуства које је кандидаткиња стекла кроз учешће на научно-истраживачким пројектима, међународним конференцијама и кроз публикавање научних радова из области архитектуре и урбанизма, може се утврдити способност кандидаткиње за самостални научно-истраживачки рад.

У складу са наведеним, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Архитектонског факултета да се докторска дисертација под називом „Интегрално просторно планирање и заштита фортификацијског градитељског наслеђа приобалног подручја Црне Горе са аспекта адаптације на климатске промене“, кандидаткиње Слађана Лазаревић, мастер инжењера архитектуре, прихвати, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду 28.07.2022. године

Чланови Комисије

др Ана Никезић, председник Комисије
ванредни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

др Владимир Мако, члан Комисије
редовни професор Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

др Марко Николић, члан Комисије
доцент Универзитета у Београду, Архитектонског факултета

др Илија Лалошевић, члан Комисије
редовни професор Универзитета Црне Горе, Архитектонског факултета